

בְּכֶסֶה לְיוֹם חֲגֵנוּ: בֵּין כִּיסוּי הַתְּרוּקְנוֹת וְהַתְּחַדְּשׁוֹת

בְּדַרְכּוֹ שֶׁל ר' אֲשֶׁר

מֵאֵת: חַיִּים נֶתַן רַכְנִיצֵר

המאמר הנוכחי יפתח בהצגת הקשר בין כיסוי להתחדשות. המאמר יבחין בין כיסוי שהוא מעשה חיצוני לבין התרוקנות פנימית ותודעתית וחזרה לנקודה הראשית. הדברים יומשגו על-פי המושג תבנית גולם ובהתאם למשנתו של ר' אשר. הדברים יחברו יחדיו לכדי הבחנה בין אופי התשובה של אדם אשר חי בתודעה של גולם לבין אופי התשובה של אדם אשר חי בתודעה של ישות עצמית בעלת כח ושליטה.

בין כיסוי להתרוקנות והתחדשות:

אחד הרגעים המרגשים בכל חתונה הוא הרגע בו החתן מכסה את פני הכלה בהינומה. קיימים הסברים שונים לגבי המנהג, החל מהסברים הלכתיים ועד להסברים ערכיים והשקפתיים. כאשר החתן מכסה את ראש הכלה בהינומה, הכיסוי מְשַׁוֶּה לראש הכלה מראה גולמי: עיגול ללא איברי הפנים. בדומה לתיאור הכתוב את האדם טרם יצירת צורתו, בהיותו רק טיפה, תבנית גולם: "גְּלָמִי רָאוּ עֵינַיִךְ" (תהילים, קלט טז), וזה בממד הגופני.

בממד הפסיכולוגי, אף לאחר יצירת האדם, במלא צורתו וקומתו, תיתכן הגולמיות. כאשר האדם חווה את עצמו כדומם, וכמו בפסוק: ה' לֹא גָבַהּ לְבִי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלְכֵתִי בְּגִדְלוֹת וּבְנִפְלְאוֹת מְמִנִי אִם לֹא שְׁוִיתִי וְדוֹמַמְתִּי נִפְשִׁי, וברש"י: הני עליך כמי שאין לו ידים ורגלים כגולם מוטל לנגדך (תהילים, קלא א' ברש"י). במקרה זה, הגוף נותר שלם אך האדם חש את עצמו כחסר אברים, וכחסר כוחות ויכולות - כגולם.

רגע טרם התקדשותה לבעלה, נעשית הכלה כגולם. עד עתה היה לכלה: ראש, מחשבה, הבנה, דעה, עמדה, תפיסה, הסתכלות, שמיעה ודיבור. כעת הכל מכוסה. אין כלום. התקדשותה של הכלה מסמל את התחדשותה. היא עומדת לקבל מבעלה חשיבה חדשה. הבנה אחרת. שמיעה אחרת. הסתכלות אחרת. לשם קבלת החדש מכוסה הקודם. כביכול לא קיים. בכיסוי כל ראשה מבטאת הכלה ויתור על הקיים כדי לקבל את החדש. לא בדיוק וויתור מוחלט¹. הכוונה היא לצמצום במשהו מהעצמי לשם קבלה והפנמה מבעלה. לפיכך זה רק כיסוי.

הכיסוי בהינומה דומה ללבנה המתכסה במחזוריות מידי חודש: בְּכֶסֶה לְיוֹם חֲגֵנוּ. הלבנה לא באמת נעלמת, היא רק מתכסה מעיני הבריות ושבה ומתראה לעיניהם. הכיסוי של הלבנה ושל הכלה הוא כיסוי חיצוני ומשל. אך ישראל מונין ללבנה (מכילתא, שמות, יב ב') 'שהם עתידים להתחדש כמותה'. ישראל הם הנמשל: אצלם תהיה זו התרוקנות תודעתית, פנימית וממשית.

האדם מקבל את חיותו וקיומו מהבורא וזו מתחדשת בכל עת. אך האדם מטבעו לא פנוי להקשיב לאותה נביעה והוא מתקבע בתוך תבניות של עולם הטבע. על מנת שהאדם יוכל לצמוח ולהתפתח, מעבר למה שהוא כעת, הוא זקוק לחשיבה חדשה, תפיסה חדשה והסתכלות שונה. אלא שגם החדש אם ישפך לתוך התבנית הישנה יקבל את צורתה, ויהיה זה 'עוד מאותו הדבר' ולא שינוי. שינוי יוכל להיות רק אם האדם יתרוקן מהתבניות הישנות. התרוקנות מהישן משמעותה לחזור לנקודה הראשית ולהיות כגולם: לא יודע, לא מבין, לא שומע ולא רואה: "כי בכל ראש השנה, חוזר האצילות העליונה, לכמות שהיה בתחילת בריאת העולם, בסוד נקודה קטנה" (שעה"כ ר"ה). נקודה קטנה חסרת צורה – תבנית גולם.

תבנית גולם וסיבות:

האדם מקובע בתוך תבניות של עולם הטבע. התבנית הראשונה והכי בסיסית אצל האדם היא עצם תפיסתו את עצמו כמציאות עצמית בעלת כח ושליטה, וכפי שר' אשר מסביר:

"האדם לא עושה כלום הוא ממש גולם. רבש"ע ברא את האדם גולם מן האדמה, ותמיד הוא נשאר במציאות של גולם... בגלל שהאדם הוא כ"כ גולם הוא לא תופס בכלל שהוא גולם, ובגלל שהוא לא קולט שהוא גולם הוא מאבד את הבחירה לדעת שהוא גולם והוא נהיה בעיני עצמו מציאות שכביכול יש לה קיום בזכות עצמה"... וכיון שהוא לא יודע שהוא גולם, הוא נהיה הפועל, והוא מפעיל ועושה פעולות במציאות הטבע. וממילא הוא נהיה מציאות, והוא לא זוכר את הבחירה לדעת מי הוא הפועל

¹ ויתור מוחלט על העצמי לא נכון השקפתי, וגם לא נכון פרקטית: אדם מהשורה רוצה לחיות לצד אשה ברת דעת וברת עמדה ולא אשה חסרת שדרה, ללא דעה עצמית ותלותית.

אמת... הפועל האמיתי, שהוא הבורא, נעלם... והאדם נהיה עומד בפני עצמו, לא הקדושה היא שמקיימת אותו, ואפילו שהוא מדבר על הקדושה, זו לא הקדושה"².

בקטע המצוטט מוזכר המושג בחירה וחשוב להבין למה ר' אשר מתכוון כשהוא אומר בחירה. במאמר: 'בחירה, סיבות, אמונה ומה שביניהן', מוסבר כי המושג בחירה יכול לשמש אצל ר' אשר באחת משתי משמעויות: או חווית בחירה שהיא חלק מחוויה ישותית וחלק מדמיון כלל אנושי; או שבחירה משמעותה, אפשרות שנוצרה אצל האדם, באמצעות סיבות, לראות כי אינו ישות עצמית. במקרה הנוכחי כוונת ר' אשר לאפשרות השניה. כפי שהוא מסביר, התצורה האמיתית של האדם היא תבנית גולם. אלא שתצורה זו מכוסה מעיני האדם, התפיסה העצמית השלטת היא של עצמי נבדל בעל שליטה ויכולת. תפיסה עצמית כזו חוסמת בפני האדם את הבחירה, כלומר, את האפשרות לראות שאינו מציאות עצמית אלא גולם.

בין חרטה לתשובה:

בהתאם להבנה האמורה ר' אשר מבחין בין אופי התשובה של זה שחי בתבנית גולם לבין אופי התשובה של זה שחי בתבנית של מציאות עצמית. אדם עם תפיסה עצמית של יכולת ושליטה:

"זה שמדמה בנפשו שמה שהוא פוגם הוא לא ישוב לכך עוד, הוא שוכח שהוא תולעת ולא איש, והוא שוכח שהוא חרפת אדם ובזוי עם, הוא רק זוכר שהוא מציאות, ויש לו כח, ומחר לא יעשה את הדבר הרע הזה. כל זה מכיוון שאינו זוכר את המציאות שלו שהיא תבנית גולם" ... "הקליפה רוצה להביא אותו לידי יאוש, ולהביא אותו לבחינת: "רשעים מלאים חרטה"..."

זאת לעומת אדם אשר תפיסתו העצמית היא של תבנית גולם:

ולעומתו זה שחי כל הזמן בבחינה של פחד מתוך הכרת המציאות שלו... הוא נאבק שלא להגיע לבחינה של "רשעים מלאים חרטה" ולחשוב שזו הפעם האחרונה ומחר אני כבר לא יעשה. רק להיפך, הוא יודע שהוא חי בסכנה וכל רגע הוא צריך לרחמים. אם הוא חי בתחושה כזו, אזי כשמגיע הנסיון הוא נדבק בבחינה של הצדיק אמת³ כפי המדרגה שהוא עומד בה עכשיו, והאור של הצדיק אמת קורן עליו כפי הבחינה שהוא מצוי בה עכשיו."

עולה מהדברים הבחנה בין תפיסה עצמית של אדם התופס את עצמו כישות נבדלת וככל כח ושליטה. אדם כזה מלא בחרטות וקבלות על העתיד. לדידו הנפילה היא מעידה חד פעמית. רגע של חולשה. משהו שבודאי לא יחזור על עצמו. זאת לעומת מי שתפיסתו העצמית היא גולמית: הנני עליך כמי שאין לו ידים ורגלים כגולם מוטל לנגדך (תהילים, קלא א' ברש"י), אחד כזה לא מתחרט, הוא מבקש את רחמי ה', את הסיבות.

סוף דבר:

את ראש הכלה ניתן לכסות בהינומה. הלבנה נסתרת מעיני הבריות מחמת השמש. אך יצר מחשבת לב האדם, השקפתו ותפיסתו אין בר כיסוי. האדם אמור להתרוקן מהן. זה קורה באמצעות הליך בו האדם בוחן את עצמו ונוכח לראות כי הוא לא מבין, לא יודע, לא רואה ולא שומע נכון. הוא חי בטעות. חז"ל קבעו את קריאת פרשת כי-תבא לפני ראש השנה, שם נאמר: וְלֹא נִתֵּן יְהוָה לְכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרֹאוֹת וְאָזְנַיִם לְשִׁמֹּעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה (דברים, כט ג'). תפיסה עצמית כזו מרוקנת את האדם, מחזירה אותו לנקודת ההתחלה, מחברת אותו למקור הנביעה ובכך מאפשרת התפתחות יצירה חדשה.

² המקור הזה וכך גם המקורות הבאים הם מחברותא כרך ד' עלונים: 515,516,517.

³ אין הכוונה לדמות ממשית מסוימת הקרויה צדיק. הכוונה לשרש נשמת כל אדם, שורש זה קרוי צדיק אמת, ועיין מאמר: 'צדיק מלך ואורו של משיח'.